

Quan es repeteix la frase “els arbres no ens deixen veure el bosc”, tal vegada no s’entengui el seu significat. Els arbres no deixen veure el bosc i, gràcies a que és així, en efecte, el bosc existeix. La missió dels arbres patents és fer latent la resta d’ells, i només quan ens adonem perfectament de què el paisatge visible està ocultant altres paisatges invisibles ens sentim dins d’un bosc. La invisibilitat, en trobar-se oculta no és un caràcter merament negatiu, sinó una qualitat positiva que, en vessar-se sobre una cosa, la transforma, fa d’ella una cosa nova. En aquest sentit, és absurd —com la frase susdita declara— pretendre veure el bosc. El bosc és allò latent en quant a tal.

Ortega y Gasset

Invisible és tot allò que no és perceptible a través de la vista. Invisible fa també referència a allò que és imperceptible a la mirada. Sorgeix doncs una doble condició de la invisibilitat: la que té a veure amb la vista —incapacitat física de percebre segons quin raigs de l’espectre electromagnètic— i la que té a veure amb la mirada —com el nostre bagatge conceptual, cultural, psicològic, personal... ens impedeix veure determinades coses—. Entre aquests dos pols és per on transiten les obres que formen part d’aquesta exposició.

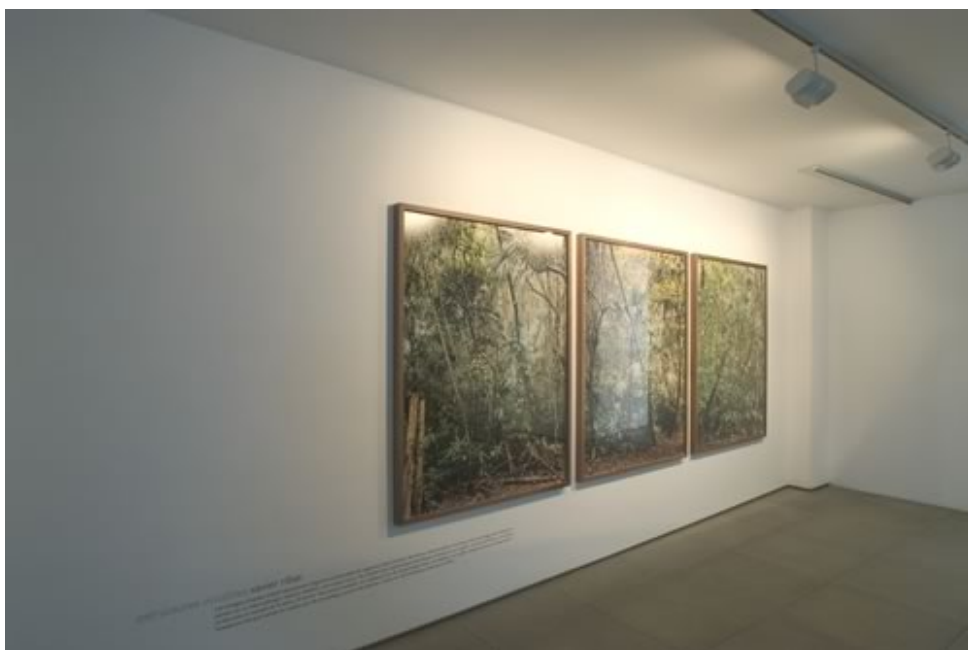
En referència a la vista, simplificant molt —i sense tenir en compte els processos neurològics ni nerviosos—, podem dir que hi ha dos elements clau gràcies als quals podem veure els objectes que tenim davant nostre: la llum i l’ull. La llum és un conjunt d’ones —o partícules, segons com es miri— que reboten en els objectes i entren en el nostre ull. La llum en realitat és un conjunt d’ones electromagnètiques. Les ones de l’espectre electromagnètic van des de les ones de ràdio i televisió —amb una longitud d’ona més gran— fins als raigs gamma i els raigs còsmics —amb una longitud d’ona molt més petita—. De tot aquest ampli espectre, la llum que és visible pel nostre ull és tan sols una porció molt i molt petita, que va des de la llum violeta (380-430 nm) fins a la llum vermella (625 als 740 nm), passant pel blau, el cian, el verd, el groc i el

taronja. Per sobre i per sota d'aquests raigs es troben els raigs ultraviolats i els infrarojos, que ja no arribem a veure sinó és amb l'ajuda d'aparells especials. Aquest fet fa que el món que és capaç de percebre en realitat el nostre ull és molt limitat en relació a l'ampli abast d'ones que poblen el nostre entorn. Si poguéssim veure la resta dels raigs veuríem el món d'una manera molt i molt diferent...

Pel que fa a la mirada, la trobada entre la modernitat i el paisatge ha generat uns espais residuals on la mirada es bifurca en dos camins oposats, el de la indiferència i el de l'admiració. És precisament aquest segon camí el que els artistes d'aquesta exposició segueixen i ens proposen amb les seves obres: retrobar la mirada sobre uns espais en desús, a voltes espais magnífics vinguts a menys, a voltes no-llocs que tan sols generen espais de residus però que, en ambdós casos, són paisatges que es transmuten en ruïnes contemporànies.

El nostre viatge pels paisatges invisibles comença en realitat a la selva guatemalenca, on l'exuberància de la natura desborda constantment la voluntat de l'acció humana per redibuixar el passat a partir de les restes arqueològiques llegades per la història. La nostra acció per restablir les clarianes, per redibuixar els contorns dels edificis, crea nous límits, nous contorns que delimiten la selva, la natura de la cultura, mostrant així que encara hi ha línies clares, talls precisament marcats com per un bisturí. D'aquesta manera, les imatges de Xavier Ribas, que porten per títol Estructures invisibles, ens mostren imatges de la selva allà on comencen els límits de les zones no excavades dels jaciments de Waka. Aquests fragments de selva amaguen, doncs, les parts encara enterrades d'antigues ciutats, que generalment corresponen a les zones de vida domèstica que aporten menys informació als arqueòlegs que no pas les zones de culte. Un paisatge menjat pel paisatge; una ciutat menjada per la natura; una civilització engolida per la història. Un paisatge invisible que es fa visible a través de l'acció recuperadora de l'home.

En el pol totalment oposat: els paisatges que l'home invisibilitza, abandona, deixa de fixar-hi la mirada, per desinterès, per obsolescència o per desús són els que ens mostra la sèrie de

diapositives Esquelets, pells mudades i deposicions del capital de Jordi Mitjà. Aquesta obra és una documentació fotogràfica de la frontera entre Espanya i França, un lloc que després de la unificació econòmica europea ha anat generant llocs de rebuig: casetes de canvi abandonades, passos fronterers en desús, negocis diversos tancats... Al cap i a la fi, ruïnes contemporànies. Ruïnes no només en desús, sinó també 'desmirades'; espais i llocs on la nostra mirada ha deixat de posar-s'hi, on cada vegada passem més ràpid amb el cotxe ja que no hem de pararnos a canviar moneda, a comprar, a verificar el nostre pas als passos fronterers...

Una obra que recull la força del gest de les dues anteriors —la mirada antropològica que abandona l'espai domèstic i la mirada social que abandona els espais d'ús político-econòmic— és NYC Garbage de Justin Gignac. En un gest 'd'arqueologia contemporània', de recull de la nostra memòria més recent, Gignac es dedica a recollir brossa de Nova York i a encapsar-la en petites caixes de metacrilat, atorgant-li d'aquesta manera una presència escultòrica. La recuperació de les excrescències de la ciutat, de la vida contemporània de les ciutats del 'primer món', tan avesada al rebuig, generen uns paisatges horribles que la mirada intenta invisibilitzar. Les muntanyes de brossa ens ofeguen cada vegada més, la seva olor cada vegada és més indissimulable i cada vegada intentem allunyar-nos-en més, ignorar-les amb més vehemència... Si bé el gest de Gignac era aparentment naïf, ja que sorgia de la pregunta "Es pot vendre qualsevol cosa amb un bon packaging?", en el fons amaga bombes de profunditat per a les nostres consciències, per a les nostres mirades, i ens obliga a reflexionar sobre el sensesentit de la manera de viure contemporània.

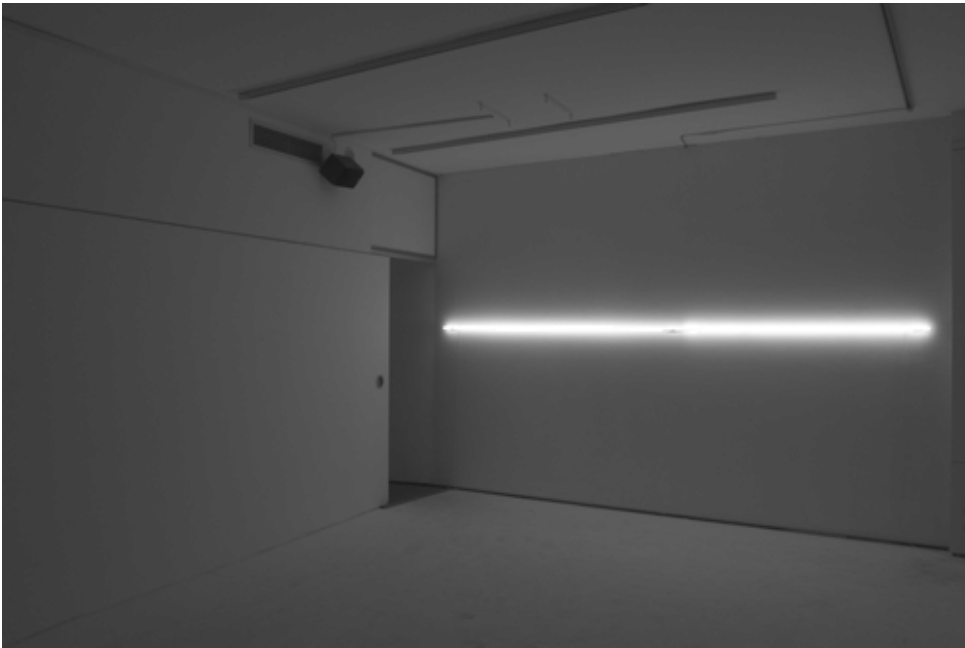
Si fins ara la invisibilitat venia donada per la nostra disposició a veure o ignorar allò mirat, amb la fotografia de la sèrie Topografia del Trauma de Laura Cantarella és la força de la natura la que aparta l'home 'civilitzat' —és a dir, 'l'home que viu a la ciutat' en el sentit etimològicament original el terme— i que, per tant, n'allunya la seva mirada. La increïble força de la imatge d'aquesta casa semi-enterrada per la lava del volcà Etna sovint dona la sensació de ser una imatge irreal, com de conte. Onírica, fins i tot. La força dels seus colors, el contrast amb el negre de la lava, el verd dels arbres, el blau del cel i el taronja de les teules, un cel gairebé impossible i un marcat clarobscur que recorda els quadres de Caravaggio fan que sembli un escenari preparat. Però, com sempre, la realitat supera amb escreix la ficció; Laura Cantarella és una 'fotografa' en el sentit estricte de la paraula, ella tan sols —o, més ben dit, sobretot— es dedica a prémer el botó de la càmera, retallant, així, trossos de la realitat que té al davant i que per a la resta de nosaltres passen desapercibuts. El seu ull és capaç de detectar i copsar aquests fragments de realitat com tan sols ho saben fer els veritables captadors de la immediatesa: sense manipulacions, sense escenaris, sense artificis; tan sols obrint l'obturador en el segon precís, fent visible allò que per a la resta és invisible: el que tenim davant dels ulls.

Totes aquestes obres són bàsicament un exercici de recuperació a través de la mirada estètica d'uns paisatges que han esdevingut invisibles a través del temps, del desús, del rebuig o de l'expulsió.

L'aparició del fenomen de les Micronacions ([link al llistat de micronacions](#)) cap els anys seixanta del segle XX permet també recuperar espais que han estat abandonats i que conformen nous paisatges. Les Micronacions són estats, països o nacions sense reconeixement oficial creats per persones individuals, grups socials, famílies o col·lectius i que, en molts casos, emulen les formes i els usos dels estats 'reconeguts', creant també les seves monedes, els passaports, els segells, les banderes, els himnes, els exèrcits... Aquest fenomen té el seu origen en l'època colonial, en què el descobriment de noves terres i de noves civilitzacions permetia que els europeus se n'apropriessin —tant les terres com les persones— i proclamar estats allà on no n'hi havia —sempre segons el parer dels propis europeus, és clar—. Aquest fet era possible en un moment en què encara quedaven 'espais per l'apropiació' i no hi havia una globalització de la informació: el temps de la comunicació encara era relativament lent. Aquestes són les dues grans diferències entre aquest sobiranisme tardo-colonial i el fenomen de les micronacions. Per aquestes últimes ja no quedaven massa espais per apropiarse i han hagut de recórrer a estratègies imaginatives: recuperar espais abandonats i dotats d'indefinió per les lleis vigents (Principality of Sealand); intentar apropiarse del llegat d'algun regnes creats a principis de segle (Seborga, Regne de Redonda); o, simplement, inventar-se espais virtuals o crear illes d'independentisme dins dels països ja existents (République indépendante du Saugeais, Molossia...). Això fa que llocs totalment invisibles com poden ser illots minúsculs al mig de l'oceà o plataformes petrolíferes abandonades passin a ser recuperats i fins a cert punt visibilitzats. Actualment arreu del món hi ha més de 2.500 Micronacions escampades entre els móns virtuals d'Internet i l'espai físic real.

Sota el concepte Paisatgisme Electrònic s'han reunit, amb la col·laboració del músic i Dj. Joan Malé (Monoceros), peces musicals del panorama de la música electrònica més minimalista que, amb la seva sonoritat, evocuen en certa manera uns paisatges que s'amaguen com imatges imprevistes en el nostre interior i que afluoren a mesura que es construeixen aquests coixins sonors. Moltes vegades ens remetent a paisatges nòrdics amb grans extensions de gel i neu. Amb la instal·lació del neó que va oscil·lant la intensitat de la potència de la seva llum en un espai blanc es crea un escenari hipnòtic que ajuda a deixar-se portar per aquestes imatges. Uns paisatges invisibles que seguiran sempre invisibles ja que es produeixen més com a conjunts de sensacions de l'ànima que com a vivències exterioritzables. Paisatges indescriptibles per als altres ja que són vivències interiors.

Com dèiem al començament, hi ha una distinció entre dos tipus d'invisibilitat. Si fins ara hem fet un recorregut pels paisatges que, per diversos motius, són invisibles a la nostra mirada, ara ens endinsem en els paisatges que són invisibles a la nostra vista, és a dir, que el nostre ull és incapaç de percebre físicament i necessita de l'ajuda de la ciència i la tecnologia per fer-nos-els visibles.

Aquest és el cas, per exemple, de les dues representacions d'un àtom que s'han escollit. D'una banda, la representació de Nils Bohr, que, seguint l'esquema del nostre sistema solar, el mostra com a un conjunt d'electrons que orbiten al voltant del nucli, generant d'aquesta manera una imatge d'una gran potència estètica. De l'altra, amb un concepte diferent de la matèria, trobem unes imatges d'H.E.White creades a partir de les teories d'Erwin Schrödinger, que entén els àtoms com a núvols d'electrons al voltant del nucli. Ambdues són representacions d'un món sense imatge; ambdós fan visibles móns que per als nostres ulls són invisibles i, a més, en fer-los visibles, en donar-los imatge, revelen concepcions diferents, que defineixen més als qui el descriuen que al món que volen descriure. Són imatges que, en el fons, tot i l'aparent 'objectivitat científica', ens revelen que no són pas més objectives que un paisatge pintat per qualsevol artista.

Amb el projecte Seti@Home, portat a terme per la Universitat de Berkeley, se'ns presenta un salvapantalles per a l'ordinador, el qual treballa de manera col·laborativa en xarxa i que ens fa visible l'anàlisi de les ones de radiofreqüència rebudes per el radio-telescopi Arecibo, el més gran del món i situat a Puerto Rico, per buscar indicis de vida extraterrestre. Una altra vegada es visibilitza un món llunyà i invisible com són les senyals de ràdio captades a l'espai exterior.

En aquesta línia trobem el plànol del geògraf Joan Busquets. Es tracta de la representació gràfica no tan sols de l'espai —com ens tenen acostumats la majoria dels mapes— sinó que també mostra la relació espai-temps i com els mitjans de transport condicionen la nostra percepció de l'espai segons la velocitat a la que ens desplaçem. Així, Busquets compara un mateix trajecte Vielha-Londres, l'un fet amb avió i l'altre fet amb cotxe. D'aquesta manera, veiem com l'espai físic es dilata o es contrau si viatgem a 50 o bé a 900 Km/h. Joan Busquets ens mostra quelcom que tots hem experimentat a les nostres vides però que no havíem vist mai abans plasmat en una imatge.

Per últim, Bettina Bachem agafa les suggeridores imatges generades per un oscil·lògraf —un aparell que mesura les oscil·lacions de les onades en arribar a la sorra— de la platja de São Conrado al Brasil i crea un vídeo que posseeix el mateix efecte hipnòtic que mirar el mar o bé un foc crepitant durant hores.

Si bé la reflexió sobre la invisibilitat se centra en el paisatge, veiem com aquesta, més que parlar del paisatge en sí, el que fa és plantejar la nostra relació vers aquest i les nostres limitacions per percebre'l. Per tant, veiem com entre nosaltres i el paisatge es produeix una

sinergia, una relació constant d'anar i venir de conceptes, idees o limitacions, tant físiques com 'conceptuals', que ens conformen tant a nosaltres com als paisatges que tenim davant, ja sigui invisibilitzant-los o sobreexposant-los a la nostra mirada.

Com veiem, doncs, la invisibilitat té múltiples facetes i, en conseqüència, el paisatge presenta tantes maneres de mostrar-se i d'ocultar-se com formes d'invisibilitat existeixen. Aquestes formes d'invisibilitat són bidireccionals, tant van del paisatge cap a qui el percep com de qui el percep cap al paisatge. S'afecten mútuament, essent pràcticament impossible destriar quin és l'un i quin és l'altre i, tanmateix, què és visible i què és invisible.

Lluís Sabadell i Artiga

Fotografies de Laura Cantarella

ORGANITZA:

híBriDs^{2.0}
peNsaMEnt i ACció

PRODUUEIX:

E fundació
espais
d'art
contemporani

AMB EL SUPORT:

 Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

 Diputació de Girona